

A házasságkötési magatartás változásának demográfiai jellemzői

Tartalom

Bevezető	3
A házasságkötések hosszú távú irányzatai.....	3
A 2010 és 2016 közötti változások demográfiai jellegzetességei	8
Életkor szerinti jellemzők	8
Korábbi családi állapot	9
Iskolai végzettség szerinti különbségek	10
Gyermekszám szerinti jellemzők.....	12
Területi különbségek.....	13
Házasság vagy élettársi kapcsolat, a párkapcsolatok alakulása	16

Elérhetőségek

Bevezető

A 2010 és 2016 közötti időszakban folyamatosan és jelentősen, csaknem másfélszeresére emelkedett a házasságkötések száma. Hasonló jelenség utoljára a második világháborút követően fordult elő a hazai házassági mozgalom történetében, amikor a viláégés idején elhalasztott házasságokat pótolták be a párok. Jelen kiadvány az elmúlt évek emelkedésének demográfiai háttértényezőit veszi górcső alá mindazon mutatók és változók felhasználásával, amelyekkel a házasságkötések, illetve az abban részt vevő házaspárok jellemezhetők. Ha az elmúlt néhány év házasságkötéseit a hosszabb távú trendek és jellegzetességeik tükrében vizsgáljuk, akkor feltárhatók azok a változások, amelyek a házasságra lépő párok életkorában, korábbi családi állapotában, a már életben levő gyermekek számában, iskolai végzettségében, területi különbségeiben és más demográfiai sajátosságaikban végbementek. Milyen hatással volt a házassági mozgalom élénkülése a népesség családi állapot szerinti összetételére, változott-e a párkapcsolatban élők száma és az egyes korcsoportokban élők aránya? A házasság megkötéséhez két fél, a menyasszony és a vőlegény, egy nő és egy férfi egybehangzó kinyilatkozása, hozzájárulása szükséges. Az elemzés során kiemelten foglalkozunk a menyasszonyok, a házasságra lépő nők demográfiai jellegzetességeivel, ezen belül is a szülőképes korúakkal, mivel a női házasságkötések szoros kapcsolatban állnak a termékenységgel, a vállalt gyermekek számával, ami népesedési helyzetünk és perspektívánk kulcskérdésével, a születések számának alakulásával hozható kapcsolatba.

Az elemzés során felhasználjuk a 2016. évi mikrocenzus legfrissebb eredményeit annak bemutatására, hogy a házasságkötések számának emelkedésével változtak-e a házasságban, illetve az élettársi kapcsolatban élők korszpecifikus jellemzői. Ennek jelentősége abban áll, hogy az élettársi kapcsolatok alakulásáról és jellegzetességeiről csak a népszámlálások és a mikrocenzusok idején kaphatunk a népesség egészére kiterjedő átfogó képet. Ezek alapján próbálunk meg választ keresni arra a kérdésre, hogy a házasságkötések növekvő számát a korábban élettársi kapcsolatban élők gyakoribb házasságai eredményezték vagy pedig a házasságok és az ennek alternatívájaként tekinthető élettársi kapcsolatok alakulása egymással párhuzamosan zajló, de alapvetően egymástól független jelenség.

A házasságkötések hosszú távú irányzatai

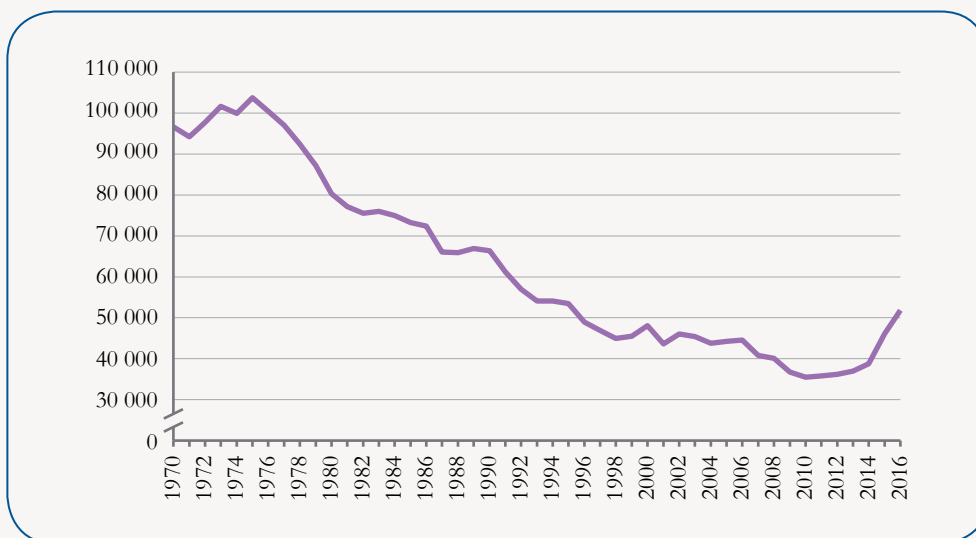
A házasságkötések számának 1970-es évek közepétől zajló tartós és jelentős csökkenése 2010-ben érte el mélypontját. A csökkenést kisebb megszakítások, rövid ideig tartó és kismértékű emelkedés, de jellemzően inkább stagnálás tarkította a rendszerváltás idején és az ezredforduló körüli években. Az 1970-es évek közepén mért és lokális maximumot jelentő, több mint 100 ezer házasságkötés demográfiai magyarázatát részben a húsz évvel korábban, a Ratkó-korszak idején született nagy létszámú nemzedékek házassági korba lépése jelentette. A házasságok hosszú ideje tartó jellemzője a fiatalon és nagyszámban kötött házasság, ami a menyasszonyok 20-as éveik körüli házasságkötéseiben mutatkozott meg. Ezt a trendet törte meg az 1990-es évek házassági mozgalma. A hagyományos házasságkötési magatartás fennmaradása esetén az 1990-es évek közepétől újabb jelentős emelkedésnek kellett volna bekövetkeznie az 1970-es években született nagy létszámú generációk 20-as éveikbe lépése miatt. Ez a fordulat azonban elmaradt, első jelét adva ezzel annak a radikális változásnak, ami a házasságkötési gyakorlatban azóta is tapasztalható.

Jól jellemzi ezt a változást az a tény is, hogy a házasságkötések úgy csökkentek, hogy közben a házasságkötésre potenciálisan képes lakosok száma jelentősen nőtt. A 15 éves és idősebb hajadon nőkről és nőtlen férfiokról van szó, tágabb értelemben pedig a nem házas nőkről és férfiokról, akik az első vagy újabb házasságukat köthetik. Hosszú ideje igaz az a megállapítás, hogy az összes házasságkötés közel 80%-át a női első házasságkötések teszik ki, így a házassági mozgalom egészének alakulásában meghatározó a szerepük. Az ilyen házasságok száma is jelentősen csökkent 1975 és 2010 között, miközben a hajadon nők létszáma több mint másfélszeresére, 705 ezerről 1,2 millióra emelkedett. A házasságkötések elmúlt hat évben tapasztalt növekedése sem tudta megállítani a hajadon nők létszámának emelkedését.

Hasonló folyamatok zajlottak le a nőtlen férfiak számát illetően is, akiknek létszáma az alacsonyabb házassági kedv miatt mindig is meghaladta a hajadon nőket, létszámuk pedig a nőkével hasonló mértékben 961 ezerről 1,6 millióra emelkedett az elmúlt 41 évben.

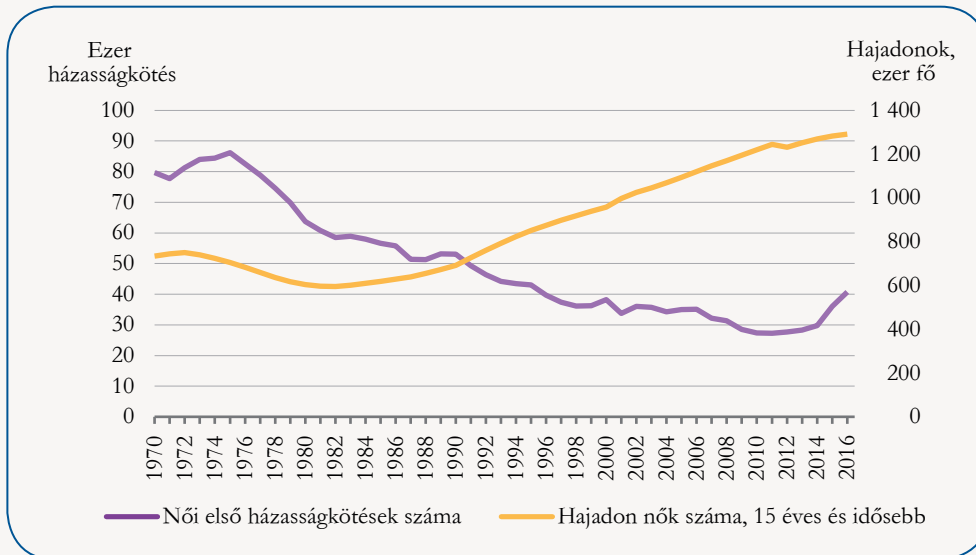
1. ábra

A házasságkötések számának alakulása

2. ábra

A női első házasságkötések és a hajadon nők száma

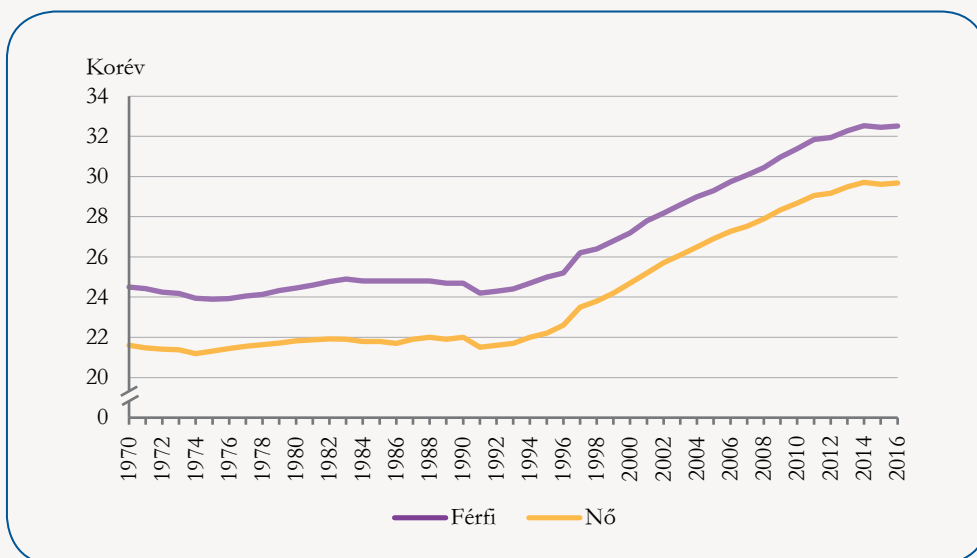
A nem házas nők és férfiak létszáma jóval magasabb, mint a hajadonoké vagy nőtleneké, mivel náluk az elváltak és a megözvegyültek számát is figyelembe kell venni. Ez viszont már torzítaná a házassági mozgalom irányzatának elemzését, mivel a várható élettartam emelkedése és a népesség előregedése jelentősen megemelte az időskorúak és ezen belül főleg az özvegy nők létszámát. Ugyanakkor tényként kell kezelni azt is, hogy az időskorú nem házas lakosok között meglehetősen ritka a házasságkötés. A női összes házasságkötés csaknem 95%-a a szülőképes korban, 15–49 éves kor között történik, a női első házasságkötéseknek pedig a 99%-át kötik az 50 évesnél fiatalabbak.

A házasságkötések hosszú távú hanyatlásának legmeggyőzőbb demográfiai indoka a házasságra lépők átlagos életkorának tartós és jelentős emelkedése. Ha későbbi életkorban kötnek meg a házasságok, akkor a naptári éves statisztikákból hiányoznak a korábban fiatalon kötött házasságok. Az 1970–80-as

években 20 és 21 év közé esett a női első házasságkötések átlagos életkora, a férfiaké pedig a 24 és 25 évek közé. A látványos emelkedés az 1990-es évek első felében indult meg és a legutóbbi évekig töretlenül folytatódott. Ennek eredményeként 1991 és 2016 között több mint 8 évvel emelkedett a nők és a férfiak első házasságkötésének átlagos életkora, miközben a nemek közötti különbség lényegében nem változott.

3. ábra

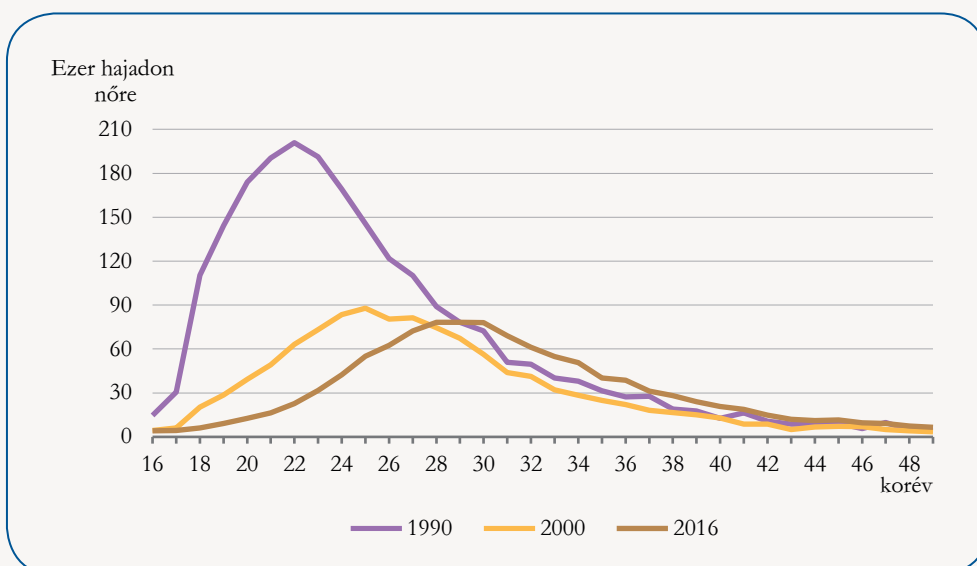
Átlagos életkor az első házasságkötéskor

Az átlagos életkor emelkedését a demográfiai szakirodalomban gyakran úgy értelmezik, hogy az nem a házasság intézményével szembeni bizalmatlanságnak, hanem egy halasztó, halogató magatartásnak a jele. Főleg az iskolai végzettség szintjének emelkedése és az egzisztencia megteremtése miatt fiatalon elhalasztott házasságokat későbbi életkorban ugyan, de pótolják a párok. Az elmúlt évtizedekben kevés jele volt ennek a gyakorlatnak, a házasságok későbbi életkorra tolódtak, de a korábbiaknál jóval kevesebb házasságkötés történt. Figyelmet érdemel ugyanakkor, hogy az elmúlt néhány évben az átlagos életkor növekedésének üteme lelassult, az elmúlt három évben pedig megállt. Mindez a házasságkötések számának jelentős emelkedésével párhuzamosan zajlott, ami első jele lehet annak, hogy az elhalasztott házasságokat elkezdték pótolni a párok.

4. ábra

Első házasságkötések a nők életkora szerint

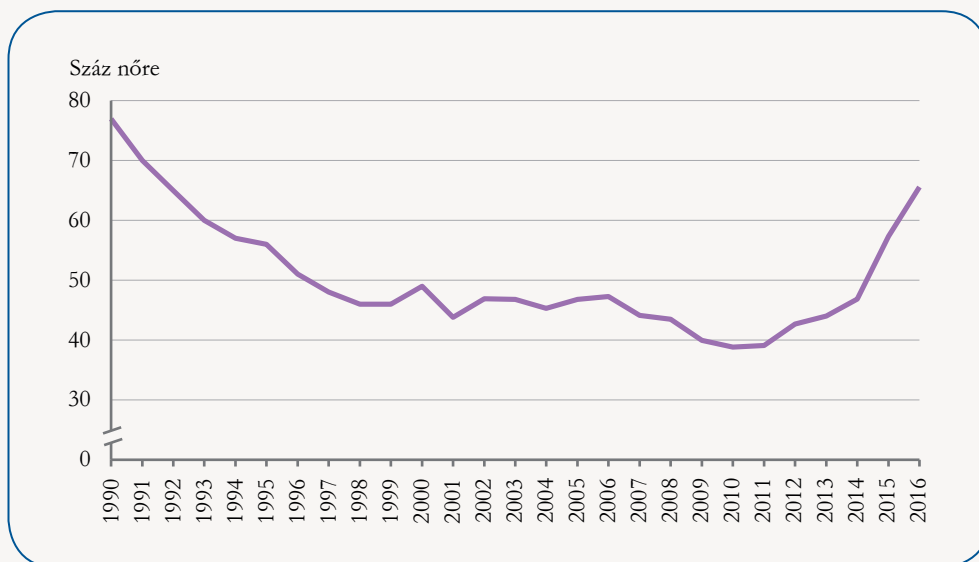

A házassági életkor emelkedése a házasságkötések életkor szerinti profiljában is jelentős változást eredményezett. Az 1990-es évek elején még igen gyakoriak voltak a tizenéves hajadonok házasságkötései, ezzel szemben egyáltalán nem volt jellemző a nők körében, hogy 30 évesen vagy ennél idősebb életkorban léptek először frigyre. Az első házasságkötések modális életkora (a leggyakoribb házasságkötési életkor) 22 év volt. Az ezredfordulóra a házasságkötések intenzitásának csökkenése mellett a modális életkor 25 évre nőtt, 2016-ban pedig közel egyforma gyakorisággal 28 és 30 éves életkoruk között léptek először házasságra a nők. Napjainkra gyakorlatilag eltűntek a tizenéves menyasszonyok házasságkötései, a 20-as éveik első felében járó nők pedig ugyancsak megritkultak. Ugyanakkor 30 évesen vagy e fölötti életkorban korábban soha nem kötöttek olyan gyakran házasságot a hajadon nők, mint 2016-ban.

A női népesség házasságkötési esélyeit legtisztábban a teljes első házasságkötési arányszám (TEHA) mutatja meg. Ez a női első házasságkötések kor szerinti gyakoriságának összege 50 éves életkorig, amely azt jelenti, hogy mekkora az esélye annak, hogy egy nő első házasságát 50 éves koráig megköti, vagyis jogi értelemben nem marad hajadon. A mutatót tetszőlegesen lehet számítani 1, 10, 100 vagy 1000 nőre. Az 1990 és 2016 közötti csökkenő irányzat itt is egyértelmű. 1990-ben az első házasságkötések intenzitásának tartós megmaradása mellett 100 nő közül 77 kötötte volna meg első házasságát, az évtized második felétől 50 alá esett a mutató, végül 2010-ben érte el mélypontját, amikor a húsz évvel azelőtti értéknek csaknem felére, 39-re csökkent. Innen indult meg egy kezdetben lassú, majd az elmúlt három évben egy intenzív emelkedés, aminek eredményeként 2010 és 2016 között 39-ről 66-ra emelkedett a mutató értéke. Ez egyben azt is jelenti, hogy az elmúlt 25 évet tekintve ez a legmagasabb érték. A férfiak esetében is lehet ezt a mutatót számolni, amikor a 15 és 60 év közötti korszpecifikus arányszámokat összegzik, mivel a férfiak több mint 90%-a megköti első házasságát eddig az életkorig. A házasságkötések életkor szerinti gyakorisága gyakran változhat, ezért a mutató értéke is évről évre ingadozik. Jól mutatja viszont a hosszabb távú irányzatokat és a házassági mozgalom nemzetközi összehasonlítására is ennek a mutatónak a női értékeit használják.

5. ábra

Női teljes első házasságkötési arányszám

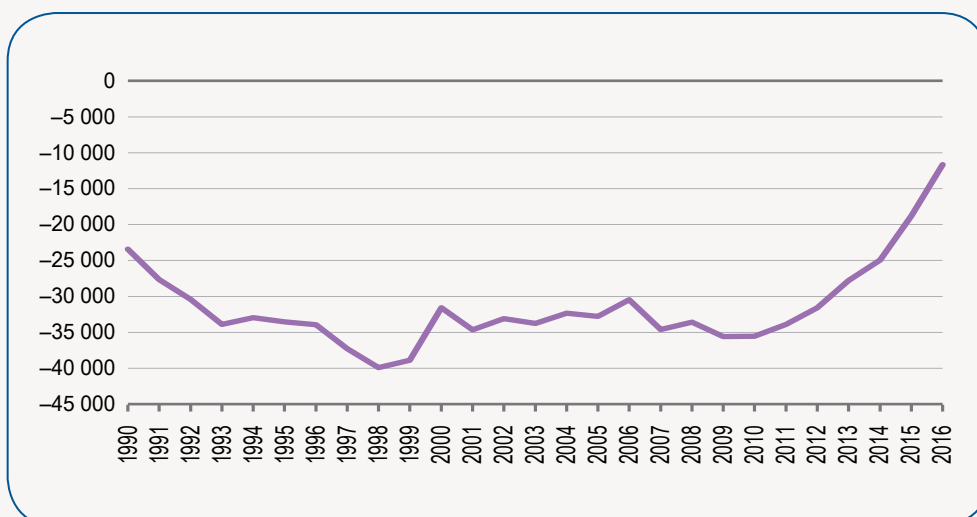

A házasságkötések száma évről évre növeli a házasságban élők számát, a válások és a halálozások (megözvegyülések) viszont csökkentik azt. A kettő egyenlegét nevezi a demográfiai szakirodalom a házasságok mérlegének, ami megmutatja, hogy az egyenleg eredményeként emelkedik vagy csökken a házasságban élők száma. A házasságok mérlege hosszú idő óta negatív egyenleget mutat, más szóval változó mértékben ugyan, de évről évre csökken a házasságban élő lakosok száma. Utoljára az 1970-es évek második felében volt pozitív az egyenleg, főleg a házasságkötések magas, évenként

100 ezer körüli száma miatt. Az ezt követő tartós és jelentős visszaesés mellett a halandóság stagnáló, majd az 1980-as években romló viszonyai is közrejátszottak az özvegyüléssel megszűnt házasságok növekvő számában. 1991 volt az első év, amikor az özvegyülések száma önmagában meghaladta a házasságkötéseket, és ez több mint 20 éven keresztül folyamatosan így is maradt. Emellett a válások által megszűnt házasságok alakulása is kedvezőtlen képet mutatott. A válások növekvő száma az 1980-as évek második felében tetőzött, amikor évenként csaknem 30 ezer házasságot bontottak fel a bíróságok. A házasságok mérlege az 1990-es évek végén érte el negatív egyenlegének maximumát, amikor évente közel 40 ezerrel több házasság szűnt meg, mint amennyi létrejött. Az ezredfordulót követően jelentősen javultak a halandósági viszonyok mindkét nem esetében, emelkedett a születéskor várható átlagos élettartam. Ez mérsékelte az özvegyüléssel megszűnt házasságok számát, és a 2000-es évek második felétől a válások száma is határozottan csökkenő irányzatot vett. A házasságok negatív mérlege mégsem mutatott jelentős javulást, ebben viszont már kizárólag a házasságkötések mélyrepülése játszott a meghatározó szerepet. 2010-ig évenként 30–35 ezerrel több házasság szűnt meg, mint amennyi házasságkötés által létrejött. A 2010-es év negatív rekordot hozott a házasságok mérlegében. Ez volt az egyetlen év, amikor kétszer annyi házasság szűnt meg özvegyülés és válás miatt, mint amennyi újonnan létrejött; ami korábban soha nem fordult elő.

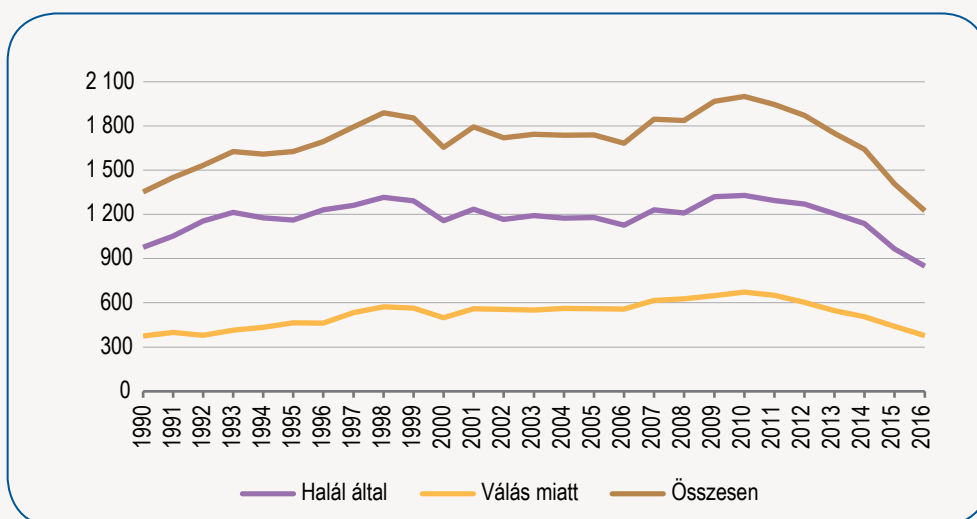
6. ábra

A házasságok mérlege

7. ábra

Megszűnt házasságok ezer házasságkötésre

2010 után jelentősen javult a házasságok mérlege, az ezt követő hat év folyamán a negatív egyenleg kevesebb mint harmadára esett, és 2016-ban az elmúlt 36 év legkedvezőbb értékét mutatta. A csökkenésben mindhárom népmozgalmi esemény kedvező irányú változása szerepet játszott. A házasságkötések jelentős emelkedése mellett tovább javultak a halandósági viszonyok, megemelve ezzel a születéskor és a további életkorokban várható átlagos élettartamot, ezzel tovább mérsékelve az özvegyülések által megszűnt házasságok számát. Emellett mérséklődött a válások száma is, és 2014-ben, hosszú idő óta először csökkent 20 ezer alá, 2016-ban az elmúlt 53 év legalacsonyabb esetszámát regisztráltuk. Bár a férfiak halandósága nagyobb mértékben javult, mint a nőké, így mérséklődtek a várható élettartamban észlelt különbségek, ennek ellenére jóval több házas nő özvegyül meg, mint amennyi házas férfi. Ennek eredményeként a 60 éves és idősebbek körében 2,5-szer magasabb az özvegy nők aránya, mint a hasonló családi állapotú férfiaké.

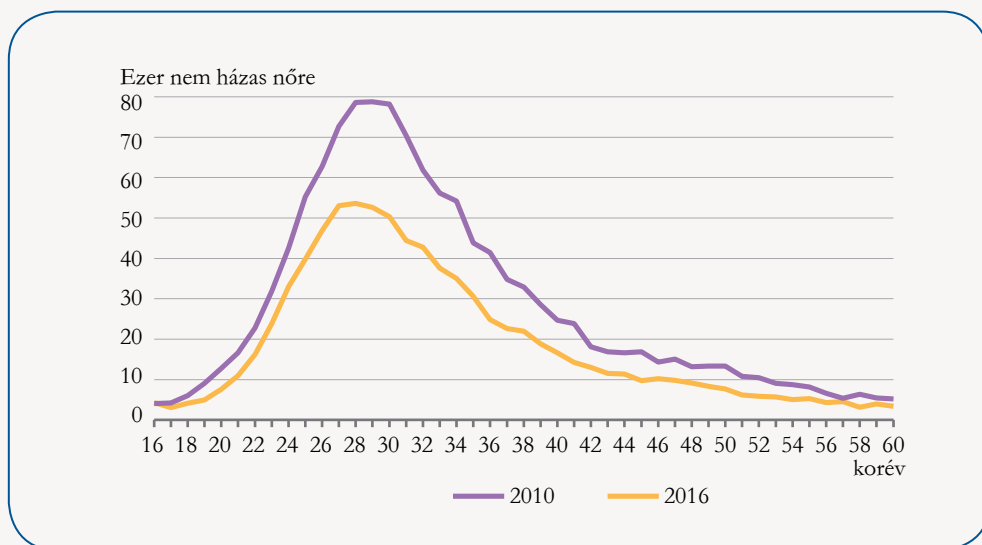
A 2010 és 2016 közötti változások demográfiai jellegzetességei

Életkor szerinti jellemzők

Hét év alatt közel másfélszeresére, 35,5 ezerről 51,8 ezerre nőtt a házasságkötések száma. Ennyi idő alatt és ilyen mértékű emelkedés utoljára a második világháborút követő években 1945 és 1950 között történt. Demográfiai szempontból érdemes megvizsgálni, hogy kiknél, milyen életkorú, korábbi családi állapotú, iskolai végzettségű és gyermekszámú házasságra lépők körében történt az emelkedés, illetve ha voltak, milyen eltérések jelentkeztek a növekedés dinamikájában a különböző háttérváltozók szerint. A házasulók életkorát tekintve valamennyi életkorban jelentős volt a növekedés, de az átlagosnál nagyobb mértékben, több mint másfélszeresére a 30-as éveik elején járó nők és férfiak házasságkötései emelkedtek. A 40 év feletti nem házas nők és férfiak körében is számottevő mértékű volt a növekedés, de a fiatalabb korcsoportokhoz képest ebben az életkorban már viszonylag kevés házasságkötés történik, így ez a növekedéshez történő hozzájárulásban is kisebb szerepet játszott. A legkisebb mértékű emelkedés a 20-as éveik elején járó nők és férfiak körében történt, azokban az életkorokban, ahol a házasságkötések hosszabb távú irányzatait tekintve is a legjelentősebb volt a visszaesés.

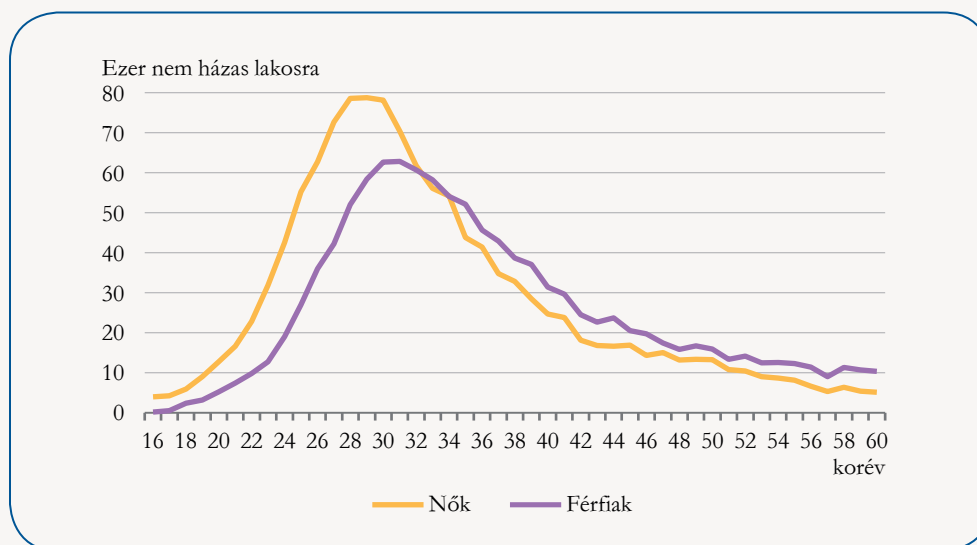
8. ábra

Házasságkötések a nők életkora szerint

9. ábra

Házasságkötések a nők és férfiak életkora szerint, 2016

Nem történt változás a nők és férfiak házasságkötési gyakoriságának életkor szerinti profiljában. Az emelkedés mellett lényegében változatlanul maradtak az először házasulók átlagos életkorában mért különbségek, a menyasszonyok átlagosan 2,8 évvel fiatalabb életkorban mondják ki a boldogító igent, mint a vőlegények. Ennek megfelelően a 30 évesnél fiatalabb nők között jóval magasabb a házasságok gyakorisága, mint a hasonló életkorú férfiaknál, 32 éves kor fölött viszont minden életkorban a férfiak kötnek gyakrabban házasságot. A házasulók egyéni életkorának összevetéséből az is kiderül, hogy az összes házasságkötés közel 70%-ánál a vőlegények rendre idősebbek menyasszonyuknál, mindössze 9,1%-nál azonos a házasságra lépők életkora, és az esetek 22%-ánál idősebbek a menyasszonyok vőlegényüknél. Ezekben az arányokban sem történt lényeges változás az elmúlt hét évben. 2016-ban a leggyakrabban azok kötötték össze életüket, ahol a menyasszony 28, a vőlegény pedig 29 éves volt.

Korábbi családi állapot

A házasságra lépő párok korábbi családi állapotát tekintve először házasulókról és újránházasulókról beszélhetünk. Az előbbihez a hajadonok és nőtlének, az utóbbiak közé az elváltak és az özvegyek tartoznak. A házasságkötések számának emelkedésével párhuzamosan nőtt az először házasulók, és csökkent az újránházasulók, főleg az elváltan újabb házasságra lépők részaránya a nők és a férfiak körében egyaránt. Mindezek eredményeként a 2010 és 2016 közötti többlet-házasságkötések túlnyomó részét, több mint 82%-át az először házasulók növekvő száma eredményezte, 16–17%-kal az elváltak, és csak 1% körüli értékkel járultak hozzá az özvegyek újránházasodásai a növekményhez.

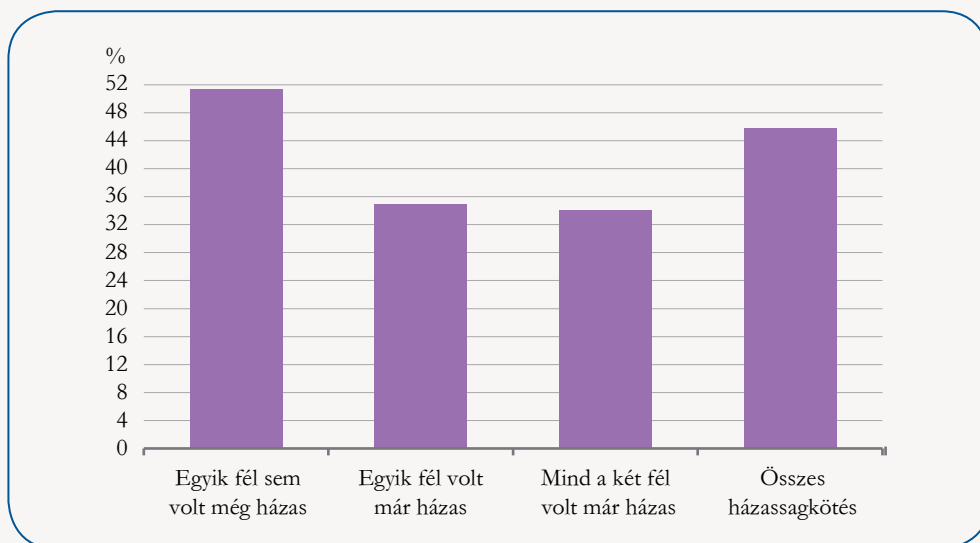
Ha a házasságkötéseket a házaspár korábbi együttes családi állapota szerint jellemezzük, akkor három csoportot különböztethetünk meg: mindkét fél először házasuló (korábban egyik fél sem volt házas), az egyik fél először házasuló (korábban az egyik fél volt már házas) és mindkét fél újránházasuló (korábban mindkét fél volt már házas). Ilyen csoportosításban is a mindkét fél először házasulók arányának emelkedése volt a legjelentősebb 2010 és 2016 között, a legkisebb mértékben pedig a mindkét fél újránházasulók csoportja nőtt.

1. tábla

A házasságkötések számának változása a házasulók korábbi családi állapota szerint

Év	Hajadon/nőtlen	Özvegy	Elvált	Összesen
Nő				
2010	27 370	516	7 634	35 520
2016	40 734	769	10 302	51 805
A növekmény	13 364	253	2 668	16 285
A növekedés megoszlása, %	82,1	1,6	16,4	100,0
Férfi				
2010	27 066	499	7 955	35 520
2016	40 553	589	10 663	51 805
A növekmény	13 487	90	2 708	16 285
A növekedés megoszlása, %	82,8	0,6	16,6	100,0

10. ábra

A házasságkötések számának emelkedése 2010 és 2016 között a házasfelek korábbi családi állapota szerint 2010-hez képest**Iskolai végzettség szerinti különbségek**

A házasulók iskolai végzettségét tekintve figyelmet érdemel, hogy a házasságkötések számának emelkedésével hogyan változott a házasságra lépő párok iskolai végzettség szerinti összetétele. A változás egyértelmű, és mind a nőknél, mind a férfiaknál azonos irányú eltolódás figyelhető meg. Ennek legfőbb jellegzetessége, hogy csökkent a felsőfokú végzettségű házasulók részaránya az összes házasságra lépő pár között, és az ennél alacsonyabb végzettségűeké pedig valamennyi végzettségi kategóriában nőtt. A legjelentősebb változás a felsőfokú végzettségű nők körében történt, akiknek részaránya 2010–2016 között 40-ről 35%-ra csökkent. Ez egyben azt is jelentette, hogy elvesztették korábbi dominanciájukat, mivel 2010-ben még a felsőfokú végzettségű nők részaránya volt a legmagasabb az összes házasuló nő között. Helyüket 2016-ban a középfokú végzettséggel rendelkező nők vették át megközelítőleg 40%-os részesedéssel. Ugyancsak nőtt az ennél alacsonyabb végzettségűek, a szakmunkásképzőt és a szakiskolát végzettek, illetve a legfeljebb 8 általánost abszolváló nők aránya. A férfiaknál annyival más a kép, hogy

náluk korábban sem a felsőfokúak domináltak a házasulók között, hanem a középiskolai végzettségűek, az ő pozíciójuk tovább erősödött 2016-ban, a felsőfokú végzettségűeké pedig körükben is csökkent (32-ről 28%-ra).

2. tábla

A házasulók megoszlása iskolai végzettség szerint

(%)

Év	A befejezett legmagasabb iskolai végzettsége					Összesen
	legfeljebb 8 osztály	szakmunkásképző iskola, szakiskola	középiskola	felsőfokú iskola	ismeretlen	
Nők						
2010	10,7	11,9	37,0	40,3	0,1	100,0
2016	12,2	12,5	39,8	35,2	0,4	100,0
Férfiak						
2010	10,0	23,7	34,1	32,0	0,1	100,0
2016	11,5	23,8	36,0	28,4	0,4	100,0

Ha mindkét házasuló fél kombinált iskolai végzettségét nézzük, hasonló irányú változást figyelhetünk meg. 2010-ben azok a házaspárok voltak a legtöbben, akiknél mind a menyasszony, mind a vőlegény felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezett, ők tették ki az összes házasságra lépők csaknem egynegyedét. Őket követték a középiskolát végzett párok 18%-os aránnyal. 2016-ban ez utóbbi végzettségű párok házasságkötései voltak a leggyakoribbak 21%-os hányaddal, de a csökkenés ellenére csak egy árnyalattal voltak kevesebben azok a párok, ahol mindkét fél felsőfokú végzettséggel rendelkezett (21%). Általánosan jellemző, hogy az azonos iskolai végzettségű párok kötnek egymással a leggyakrabban házasságot, és ezek aránya is emelkedett a vizsgált időszakban. Ahol eltérés van a házasulók iskolai végzettségében, ott többnyire a menyasszonyok végzettsége magasabb, mint a vőlegényeké. Ami nem változott a vizsgált időszak folyamán az az, hogy eltérés esetén a leggyakrabban felsőfokú végzettségű nő megy férjhez középiskolai végzettségű férfihez, illetve szakmunkás vagy szakiskolát végzett férfi veszi feleségül középiskolát végzett menyasszonyát.

3. tábla

A házasságkötések a házasulók iskolai végzettsége szerint, 2016

(%)

A férfi befejezett legmagasabb iskolai végzettsége	A nő befejezett legmagasabb iskolai végzettsége					Összesen
	legfeljebb 8 osztály	szakmunkásképző iskola, szakiskola	középiskola	felsőfokú iskola	ismeretlen	
Legfeljebb 8 osztály	7,2	1,6	2,2	0,6	0,0	11,5
Szakmunkásképző iskola, szakiskola	3,4	7,8	9,8	2,8	0,0	23,8
Középiskola	1,5	2,6	21,4	10,5	0,0	36,0
Felsőfokú iskola	0,2	0,4	6,5	21,3	0,0	28,4
Ismeretlen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4
Összesen	12,2	12,5	39,8	35,2	0,4	100,0

Az első házasságkötés időzítését lényegesen befolyásolhatja a házaspár képzettségi szintje. A fiatalok tovább tanulnak, előbb munkát vállalnak, egzisztenciát teremtenek és csak ezt követően szánják rá magukat a családalapításra. Ezért iskolai végzettség szerint különbözik az először házasságra lépők átlagos életkora. A hosszú idő óta megfigyelhető emelkedő irányzat az utóbbi három évben megállt, és inkább stagnál a nők átlagos életkora első házasságkötésük idején. Iskolai végzettség szerint viszont nem ennyire egyértelmű a kép. A felsőfokú végzettségű nők átlagos életkora folyamatosan emelkedett 2010 és 2016 között és jelenleg 30,8 év, ami több mint egy évvel magasabb, mint a vizsgált időszak kezdetén. Hasonló a helyzet a középiskolát végzett nőknél, akiknél átlagosan 29,4 év volt az első házasságkötés átlagos életkora 2016-ban, 1,2 évvel magasabb, mint 2010-ben. Emelkedett az ennél alacsonyabb végzettségű nők átlagos életkora is, de ez nem volt folyamatos, a szakmunkásképzőt vagy szakiskolát végzett nőknél inkább stagnálás figyelhető meg, a legfeljebb 8 általánost végzetteknel pedig csökkenés észlelhető az utóbbi három évben. Mindez azt jelenti, hogy az először házasulók életkorának emelkedését az alacsonyabb iskolai végzettségű nők csökkenő, stagnáló átlagos életkora állította meg. Érdemben nem változott a legalacsonyabb és a legmagasabb átlagos életkor közötti különbség, átlagosan 4 évvel korábban lépnek első házasságukra a legfeljebb 8 általánost végzett nők, mint a felsőfokú végzettségűek.

4. tábla

Átlagos életkor az első házasságkötéskor a nők iskolai végzettsége szerint

Legmagasabb befejezett iskolai végzettség	2010	2012	2014	2016
Legfeljebb 8 osztály	25,6	26,2	27,1	26,8
Szaktanulmányi képző iskola, szakiskola	28,7	29,4	30,3	30,0
Középiskola	28,2	28,7	29,1	29,4
Felsőfokú iskola	29,7	30,0	30,5	30,8
Összesen	28,7	29,2	29,7	29,7

Gyermekszám szerinti jellemzők

Figyelemre méltó változások történtek a házasságra lépő párok házasságkötésük előtt élve született gyermekeik számában. A házasság megkötése előtt már együtt élő pároknál megszülethettek az első vagy második gyermekek házasságon kívül, de az újrászerveződő menyasszonyok vagy vőlegények is hozhattak gyermeket vagy gyermekeket a korábbi házasságukból, mozaikcsaládot alkotva ezzel újabb házasságukat követően. 2010–2016 között csökkent a gyermektelenül, és nőtt az egy vagy több gyermekkel házasságra lépő párok aránya, és ez mindkét házasuló fél gyermekszám szerinti összetételére igaz. Az adatokból viszont nem egyértelmű, hogy a házasságkötés előtt életben levő gyermekek közül kik a házasuló felek közös gyermekei és kik az egy korábbi párkapcsolatból származó gyermekek. Talán tisztább képet kapunk akkor, ha csak az először házasulók életben levő gyermekeit nézzük, feltételezve, hogy ezek a gyermekek egy korábbi tartósabb párkapcsolatból származó házasságon kívül született közös gyermekek. 2016-ban a hajadon nők és nőtlen férfiak házasságkötései tették ki az összes házasságkötés mintegy 70%-át, és az ilyen házasságok száma az átlagosnál nagyobb mértékben, több mint másfélszeresére emelkedett 2010 óta. Gyermekeik számát tekintve az összes házasulóhoz képest jobban csökkent körükben a gyermektelenek, és erőteljesebben nőtt az egy vagy ennél több gyermekkel házasságra lépők aránya. Csaknem kétszeresére emelkedett az egygyermekes, és több mint 2,5-szeresére nőtt a kettő, a három vagy ennél több gyermekes házasuló párok aránya. A nők és a férfiak gyermekszám szerinti megoszlása nagyon hasonló, bár a hajadon nők között valamivel magasabb a gyermekesek aránya, mint a nőtlen párjuknál. Ez arra utal, hogy az

először házasuló pároknál sem számít minden gyermek közös utódnak, a hajadon nőknek is lehet korábbi párkapcsolatból született gyermeke, akit a házasságot követően közösen nevelnek új párjával.

5. tábla

Az először házasulók házasságkötés előtt élve született gyermekeinek aránya

(%)

Év	A házasságkötés előtt élve született gyermekek száma				Házasságkötések összesen
	0	1	2	3—	
Hajadon nő					
2010	87,9	8,3	2,8	1,1	100,0
2016	74,4	15,2	7,5	3,0	100,0
Nőtlen férfi					
2010	88,5	8,0	2,5	1,0	100,0
2016	75,9	14,9	6,8	2,5	100,0

A közös gyermekek becsült számát megközelíthetjük úgy is, ha csak azokat a jegyespárokat tekintjük, akiknél mindkét házasuló félnek született már legalább egy gyermeke. Ezek száma az először házasulók körében több mint háromszorosára emelkedett 2010 és 2016 között. Közülük a menyasszonyával azonos gyermekszámú vőlegények aránya közel 80% volt 2016-ban, a vőlegényével azonos gyermekszámú menyasszonyoké pedig meghaladta a 83%-ot. Ezek sem feltétlenül számítanak közös gyermekeknek, ugyanakkor azt is szem előtt kell tartanunk, hogy az eltérő gyermekszámú jegyespároknál is lehetnek közös gyermekek.

6. tábla

A legalább egygyermekes jegyespárok és közülük az azonos gyermekszámúak aránya

Jegyespárok	2010	2016
Gyermekek menyasszonyok száma	2 864	9 189
Azonos gyermekszámú vőlegények, %	75,3	78,3
Gyermekek vőlegények száma	2 700	8 649
Azonos gyermekszámú menyasszonyok, %	79,9	83,2

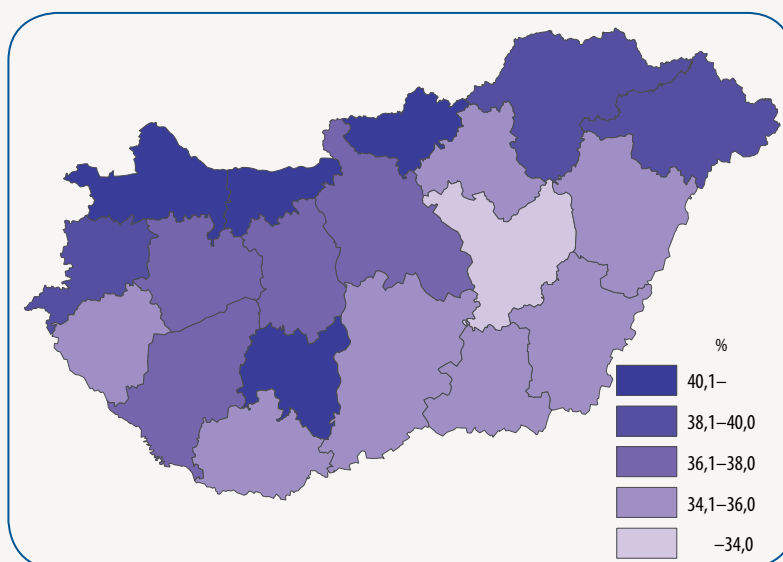
Területi különbségek

A házasságkötések növekedése az ország valamennyi területi egységében megfigyelhető, ennek dinamikája viszont igen eltérő volt. A változás mértékét legszemléletesebb módon a teljes első házasságkötési arányszám megyénkénti bemutatásával jellemezhetjük. A 2010. évi házasságkötési mélypont idején a megyék közötti különbségek egészen más képet mutattak, mint hat évvel később. E mutató értéke 2010-ben azt jelezte, hogy 100 nő közül 39 kötne házasságot 50 éves koráig az akkori kor szerinti első házasságkötési arányszámok mellett. A legmagasabb (41) és a legalacsonyabb (34) megyei értékek között nem volt látványos különbség. Ami viszont figyelmet érdemel, hogy Budapest a legmagasabb értékkel rendelkező területi egységek közé tartozott, és a dunántúli megyék többségének házasságkötési kedve is felülmúlta az alföldi megyéket. 2016-ra teljesen megváltozott a megyék rangsora. A főváros Pest megyével és a dunántúli megyék többségével együtt a legalacsonyabb házasságkötési arányokkal rendelkeztek, a

legmagasabb értékeket pedig az észak-magyarországi megyék és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye érte el. Ennek megfelelően a változás dinamikája is Budapesten volt a legalacsonyabb, ugyanakkor Békés, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében csaknem kétszeresére emelkedett a TEHA értéke 2010 és 2016 között. A legalacsonyabb és legmagasabb értékek között lényegesen megnőtt a különbség: Budapesten 54, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 74 volt a TEHA, jelezve ezzel az ország területi egységei között a korábbiaknál jóval nagyobb mértékű eltéréseket.

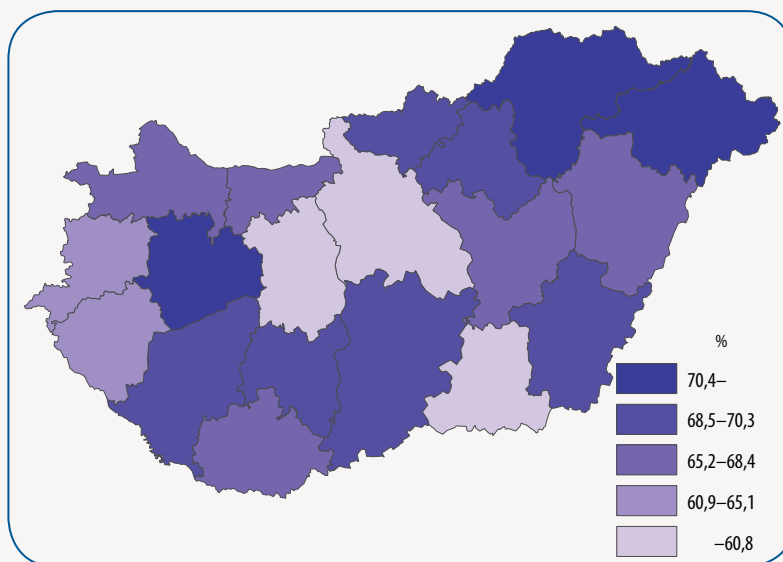
11. ábra

Teljes első házasságkötési arányszám területi különbségei, 2010

12. ábra

Teljes első házasságkötési arányszám területi különbségei, 2016

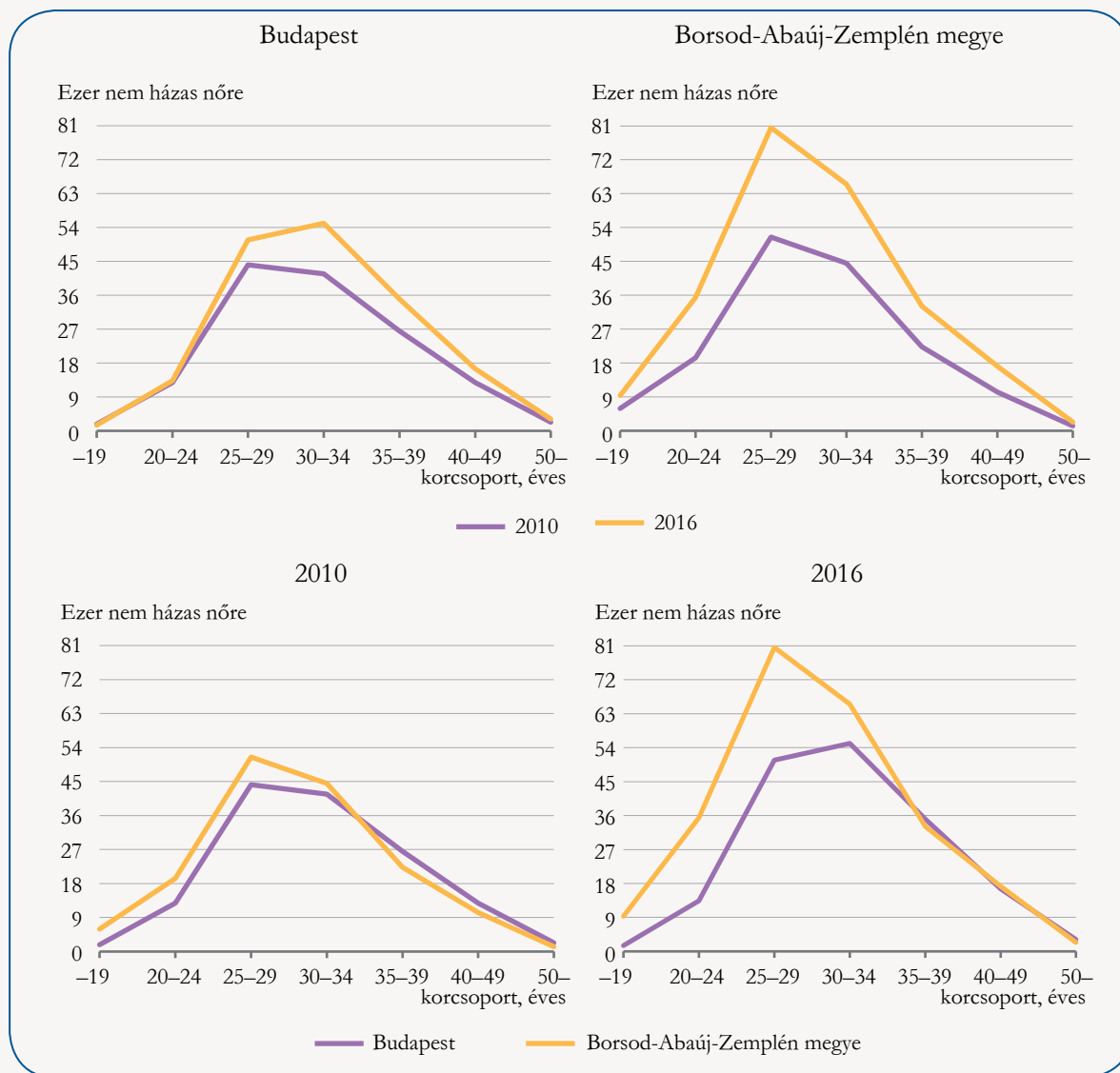

A házasságkötési arányszámok növekedésével párhuzamosan változtak az egyes megyék életkor szerinti görbéi. Általánosan jellemző, hogy különböző mértékben ugyan, de valamennyi korcsoportban emelkedtek a házasságkötési gyakoriságok. Ez alól egyetlen kivételt a tizenévesek házasságkötései jelentenek, akiknél egyes területi egységek szerint vizsgálva nem emelkedett, hanem csökkent a házassodási kedv 2010 és 2016 között. Ezek közé tartozik Budapest, Pest, Komárom-Esztergom és Csongrád megye, ahol az egyébként is alacsony tizenéves házasságkötési arányszámok tovább csökkentek. A főváros abból a szempontból is eltérést mutat a megyéktől, hogy csak itt fordult elő az a jelenség, hogy a házasságkötési

arányszám leggyakoribb (modális) értéke a korábbi 25–29 éves korcsoportról áttolódott a 30–34 éves korcsoportra. A megyék többségénél változatlan maradt a házasságkötések életkor szerinti profilja, csak valamennyi korcsoportban a korábbinál magasabb értéket mutatott.

13. ábra

A házasságkötések a nők korcsoportja szerint

A házasságkötések területi különbségeiben főleg a fiatalabb korcsoportok eltérő házasságkötési gyakorlata játssza a meghatározó szerepet. Így például 2010 és 2016 között Budapesten csak kismértékben emelkedett a 30 év alatti nők házasságkötési gyakorisága, ezzel szemben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében ezen időszak alatt több mint másfélszeresére nőtt. 2010-ben még alig volt különbség a két terület életkor szerinti házasságkötési gyakorlatában, bár a fővárosban ekkor is jellemző volt a 35 évesnél fiatalabban alacsonyabb és az ennél idősebb nők gyakoribb házasságkötései. 2016-ban Borsod-Abaúj-Zemplén megye azzal került az első helyre a házasságkötések gyakoriságát tekintve, hogy a 35 év alatti valamennyi korcsoportban, de főleg a 30 évesnél fiatalabb nők között dinamikusan nőttek a házasságkötési arányszámok, a 35 év feletti korcsoportoknál pedig lényegében azonos nagyságrendűek voltak a fővárossal.

Az életkor szerinti eltérő házasságkötési gyakorlatot a leglátványosabban az első házasságkötések átlagos életkorának megyék szerinti különbségei mutatják meg. Minél fiatalabb korban kötik a menyasszonyok első házasságukat, annál alacsonyabb ez az érték, és fordítva, minél gyakoribbak az „idősebb” korban kötött házasságok, annál magasabb az átlagos életkor. 2010 és 2016 között országosan 1 évvel

lettek korosabbak a menyasszonyok, az első házasságkötés átlagos életkora 28,7-ről 29,7-re emelkedett. A növekedés valamennyi területre jellemző volt, ennek mértéke azonban eltérő. A legjelentősebb, 1,6 éves növekedés Fejér és Zala megyében történt, de 1,4 évvel lettek idősebbek a Vas és Csongrád megyei menyasszonyok is. A legkisebb mértékű emelkedést Baranya megyében (0,4 év), valamint az észak-magyarországi és észak-alföldi megyékben mérték (0,6–0,9 év), Budapesten az átlagosnál nagyobb mértékű, 1,2 év volt. A megyék sorrendjét tekintve nem történtek számottevő változások. A legfiatalabb életkorban, 27–28 évesen kötik a nők első házasságukat Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Hajdú-Bihar megyében és ez a sorrend változatlan maradt 2010 és 2016 között is. Első házasságuk megkötésekor továbbra is Budapesten a legidősebbek a menyasszonyok (31,7 év), de jellemzően 30 évesek vagy ennél idősebbek Zala, Fejér, Pest, Csongrád és Veszprém megyében is. 2010-ben még csak a fővárosban volt 30 év fölött az először házasuló nők átlagos életkora.

Sajátos a kapcsolat az első házasságkötés intenzitását mérő teljes első házasságkötési arányszám értéke és az első házasságkötés átlagos életkora között. Általában az alacsonyabb életkorok magasabb TEHA-értékekkel, míg a magasabb életkorok alacsonyabb TEHA-értékekkel járnak együtt. Jó példa erre a főváros esete, ahol a legmagasabb átlagos életkor (31,7 év) mellett a legkisebb mértékben (100 nő közül 54) kötnek meg a nők első házasságukat 50 éves korukig, de ide tartozik Pest, Fejér vagy Zala megye is, ahol a 30 év feletti átlagos életkor az országosnál alacsonyabb TEHA-értékekkel párosul. Ennek az ellenkezőjét látjuk az alacsony átlagos életkort képviselő Szabolcs-Szatmár-Bereg vagy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, ahol az átlagosnál nagyobb arányban, 100 nő közül 71, illetve 74 kötne meg első házasságát 50 éves koráig. Kivétel itt is adódik, például Veszprém megye esete, ahol az átlagos életkor országosnál nagyobb mértékű emelkedése az első házasságkötés intenzitásának jelentős növekedésével járt együtt.

Házasság vagy élettársi kapcsolat, a párkapcsolatok alakulása

A házasságkötések 2010 óta tapasztalt jelentős növekedése felveti azt a kérdést, hogy a korábban élettársi kapcsolatban élő párok gyakoribb házasságkötései okozták-e a dinamikus emelkedést, vagy az élettársi kapcsolat nélküli jegyespárok döntöttek nagyobb arányban a házasságkötés mellett. Megnyugtató, egyértelmű választ nem tudunk erre a kérdésre adni, mert nem áll rendelkezésünkre olyan információ a házasságra lépő párokról, hogy korábban élettársként együtt éltek-e vagy sem. A házasságkötések demográfiai háttértényezői, illetve ezek változása alapján csak sejtésekkel, elképzelésekkel élhetünk ennek megválaszolására bizonyos közvetett információk alapján. Ezek közé tartozhat a korábbi családi állapot, az iskolai végzettség és a gyermekszám mint háttértényezők célirányos vizsgálata.

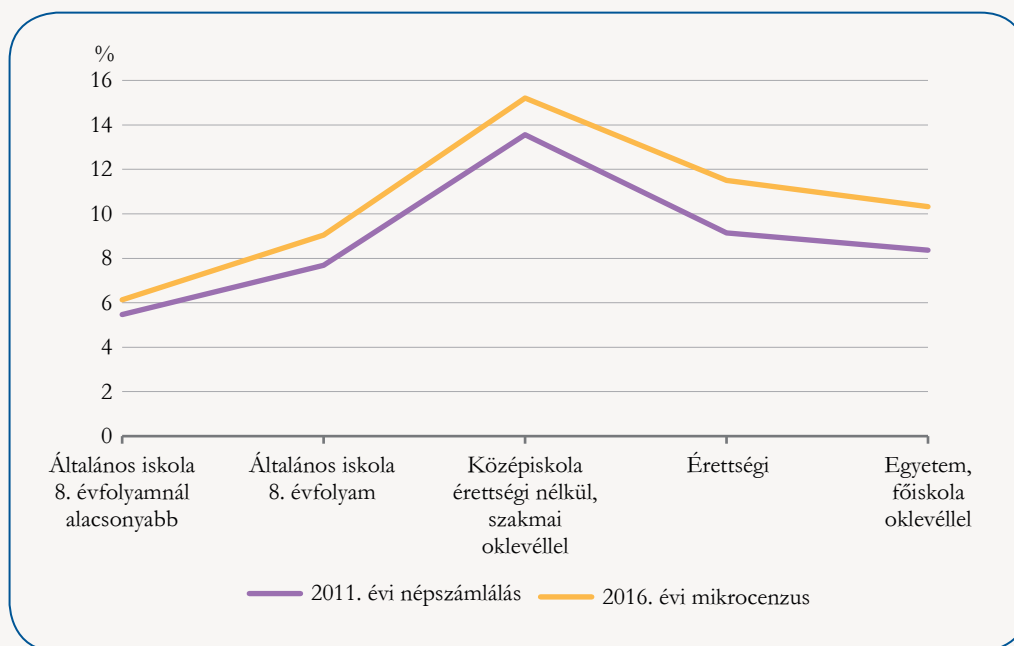
Az eredmények azt igazolták, hogy azok a házasságkötések nőttek a legnagyobb mértékben, ahol mindkét fél először kötött házasságot, korábban hajadon, illetve nőtlen volt. Az élettársi kapcsolatok felfoghatók próbaházasságként, amikor a párok a mindennapi élet tapasztalatai alapján tesztelik, hogy kapcsolatuk működik-e vagy sem. Azt nem tudjuk, hogy az élettársi kapcsolatban élők között mekkora hányadot képviselnek azok a párok, akiknél mindkét fél először házasuló, az viszont feltételezhető, hogy kedvező vagy ösztönző feltételek esetén az ilyen párok könnyebben határoznak a házasságkötés mellett, mint azok, akiknél az egyik vagy mindkét fél újránházasuló. Ez utóbbi párkapcsolat esetén is gyakori lehet az élettársi kapcsolat, de a korábbi kedvezőtlen tapasztalatok alapján megfontoltabbak és nehezebben szánják rá magukat egy újabb házasságra, mint azok a párok, akik korábban még nem voltak házasok. Az élettársi kapcsolatban élőknek gyakori a hivatkozás arra, hogy a papír nem fontos, nem számít, mert e nélkül is lehet kiegyensúlyozott boldog párkapcsolatban élni. Ha viszont a „papír” nem formáság és fontossá válik, akkor az élettársak fontolóra veszik kapcsolatuk törvényes elismerését azzal, hogy házasságot kötnek.

A házasfelek iskolai végzettségét tekintve ott emelkedett a legdinamikusabban a házasságkötések száma, ahol a felek középfokú végzettségűek voltak. 2016-ban azok a házasságok váltak a leggyakoribbá, ahol mindkét fél középfokú végzettségű volt, emellett a nyolc általánost végzett menyasszonyok és vőlegények között is nagyobb mértékben nőtt a házasságkötések száma, mint a felsőfokú végzettségűek körében.

Az élettársi kapcsolatban élők iskolai végzettség szerinti különbségeiről a 2011. évi népszámlálás és a 2016. évi mikrocenzus eredményei alapján kaphatunk megbízható, a népesség egészére kiterjedő képet. Mindkét adatfelvétel szerint az érettségi nélküli középfokú végzettségű nők körében a leggyakoribb az élettársi kapcsolat, ezt követik az érettségizettek, majd a felsőfokú végzettségűek. 2011 és 2016 között tovább emelkedett az élettársi kapcsolatban élő nők aránya, ez viszont nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy iskolai végzettség szerinti különbségeknek megfelelően kötöttek házasságot a korábban élettársi kapcsolatban élő nők.

14. ábra

Élettársi kapcsolatban élő nők iskolai végzettség szerint

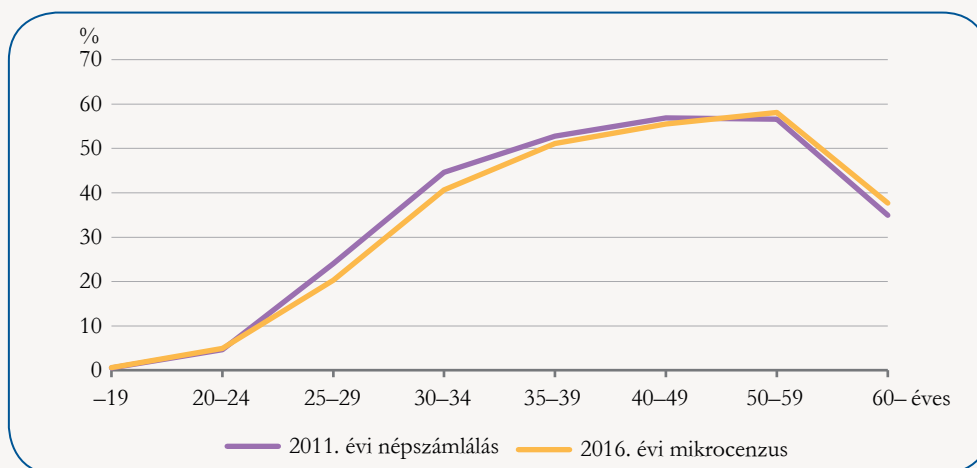

Talán a legérdekesebb és legmeggyőzőbb eredményeket a házasuló párok korábbi élve született gyermekeinek száma, illetve annak változása mutatja. Az elmúlt hat évben főleg azon párok házasságkötései emelkedtek, akiknek korábban már született gyermeke. Ha mindkét fél először házasuló, akkor feltehetően közös gyermekekről van szó, akik korábbi élettársi kapcsolatból születtek. A gyermektelenek csökkenő és a gyermekes párok növekvő aránya a házasságkötéseknél a korábban élettársi kapcsolatban élők gyakoribb házasságkötéseit feltételezi.

További kérdésként merülhet fel, hogy a házasságkötések számának emelkedésével nőtt-e a házaspáros családok aránya a megfelelő korú népességben belül, és hogyan változott az élettársi kapcsolatban élők száma és aránya. Nem minden házassági állapotú él együtt házastársával, és a magukat élettársnak vallók sem élnek mindig együtt párjukkal közös háztartásban. Elemzésünk azokra a párkapcsolatban élők-re terjedt ki, akik házastársukkal vagy élettársukkal közös háztartásban együtt élnek, családot alkotnak. A népesség egészére kiterjedő családi, párkapcsolati adatok is csak a népszámlálások és a mikrocenzusok idején állnak rendelkezésre kellő részletettséggel és megbízhatósággal, ezért a változások bemutatására a 2011. évi népszámlálás és a 2016. évi mikrocenzus eredményeit használtuk fel. A két felmérés közötti ötéves időszakban kismértékben nőtt a házaspáros családban élő nők aránya, de ez az emelkedés csak a 25 év alatti és 50 év feletti nőknél észlelhető. Itt meg kell jegyezni, hogy a házaspáros családok számára csökkentőleg hatnak a válások és a megözvegyülések. A válások gyakorisága mérséklődött a vizsgált időszakban, a várható élettartam emelkedésével pedig csökkentek az időskori özvegyülések.

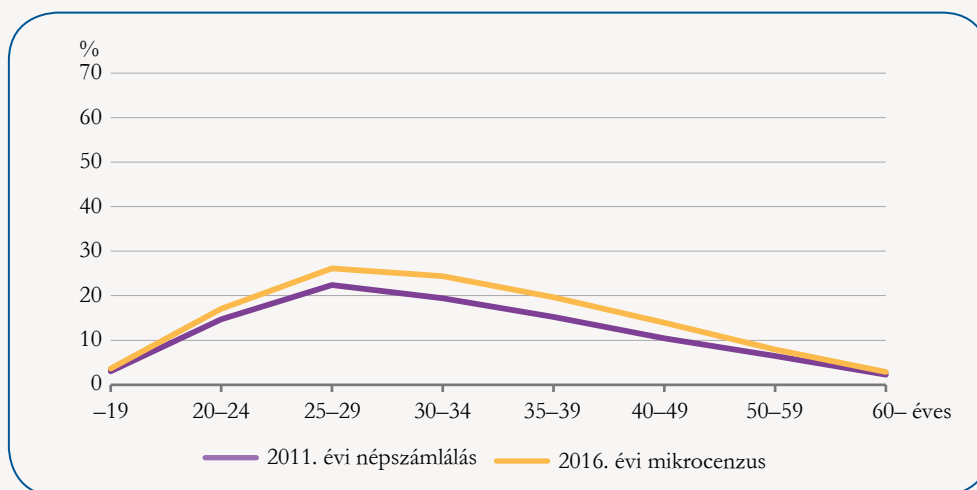
15. ábra

Házasságban élő nők

16. ábra

Élettársi kapcsolatban élő nők

Az élettársi kapcsolatnak sem a keletkezéséről, sem a megszűnéséről nincsenek rendszeres évenkénti adataink. Erre vonatkozóan is a legutóbbi népszámlálás és mikrocenzus eredményei alapján kaphatunk betekintést a trendek alakulásáról. Ezek szerint az élettársi kapcsolatban élő nők aránya minden korcsoportban és a házaspáros családoknál nagyobb mértékben emelkedett 2011 és 2016 között. Így a párkapcsolatban élő (házaspárként és élettársi kapcsolatban élő) nők aránya is emelkedett, de a növekedés túlnyomó többségét az élettársi kapcsolatok további dinamikus emelkedése okozta.

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

[Lépjön velünk kapcsolatba!](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789